

فراتحلیلی بر مطالعات زنانگی و توسعه در ایران (با تمرکز بر توسعه اقتصادی)

آزاده غضنفری

دانشجوی دکتری رشته جامعه‌شناسی، دانشکده روانشناسی و علوم اجتماعی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد

اسلامی، تهران، ایران

خلیل میرزایی^۱

دانشیار گروه جامعه‌شناسی، دانشکده روانشناسی و علوم اجتماعی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی،

تهران، ایران

معصومه رشاد

استادیار گروه جامعه‌شناسی، دانشکده روانشناسی و علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن،

روابط بین الملل

چکیده

نخستین تعلیم دهنده در یک جامعه و آماده کننده یک نسل آگاه و برخوردار از دانش برای ایجاد و فراهم نمودن بسترهای پیشرفت و توسعه در یک کشور و یک ملت زنان هستند. بنابراین همین امر کافی است که پیشرفت و توسعه زنان یک جامعه را برابر با پیشرفت و توسعه آن کشور نیز بدانیم. لذا در این پژوهش با هدف ترکیب مطالعات انجام شده در حوزه زنانگی و توسعه انجام گردیده است. روش مورد استفاده در این پژوهش فراتحلیل است. جامعه آماری شامل مطالعات در دسترس مرتبط بود که در فاصله سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۴۰۱ در ایران و به زبان فارسی به صورت مقاله در دسترس بودند. پس از بررسی ملاک‌های ورود و خروج، ۵۹ اندازه اثر از ۱۷ مطالعه دارای شرایط فراتحلیل، به دست آمد. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از تحلیل حساسیت، نمودار کیفی، مدل‌های تصادفی، و تحلیل ناهمگنی با استفاده از نرم افزار CMA2 استفاده شده است. تحلیل اطلاعات حاصل از پژوهش‌ها نشان داد که مقدار اندازه اثر ترکیبی برای مدل تصادفی (مدل انتخاب شده برای این فراتحلیل) طبق جدول تفسیر اندازه کوهن، متوسط محاسبه شد. همچنین با در نظر گرفتن توسعه اقتصادی بعنوان متغیر تعدیل کننده نیز متوسط محاسبه می‌شود.

واژه‌های کلیدی: پیشرفت، توسعه، زنان، زنانگی، فراتحلیل

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۳/۲۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۶/۱۹

مقدمه

به طور کلی زنان به عنوان یکی از ارکان بنیادین در آموزش اولیه کودکان چه به لحاظ اجتماعی، سیاسی و اقتصادی و چه به لحاظ مسائل فرهنگی و زیست محیطی در هر جامعه به شمار می‌آیند. به عبارت دیگر نخستین تعلیم دهنده در یک جامعه و آماده‌کننده یک نسل آگاه و برخوردار از دانش برای ایجاد و فراهم نمودن بسترهای پیشرفت و توسعه در یک کشور و یک ملت، زنان هستند. بنابراین همین امر کافی است که پیشرفت و توسعه زنان یک جامعه را برابر با پیشرفت و توسعه آن کشور نیز بدانیم (حیدری و همکاران، ۱۳۹۷). اما نکته‌ی مهمی که نباید فراموش شود این است که زنان به عنوان یکی از سرمایه‌های اجتماعی در هر کشور شناخته می‌شوند و کنار گذاشته شدن آنها پیامدهای سنگین اقتصادی، اجتماعی و درنهایت رفاهی هم برای خود زنان و هم برای جامعه آن کشور در برخواهد داشت (نیایی، ۱۳۹۸). به تعبیر گیدنز (۱۳۸۶) دیگر زن بودن از نظر وظایف و هویت‌هایی که ایجاب می‌کرد، معنای روشن و مشخص ندارد (ریترز، ۱۳۹۶: ۲۶۷). اگرچه به تعبیر گیدنز (۱۳۸۶) هویت، جایگاه و نقش زنان و به تبع آن کیفیت زندگی زن امروزی در جریان عبور از سنت به مدرنیته دچار تغییر و تحول اساسی شده، اما این تغییر و تحول و باز تعریف خود به بهای گزافی برای زن امروزی تمام شده است. به گونه‌ای که زنان مجبورند توازنی اساسی بین هویت، زن بودن، قدرت و منزلتشان با نقش‌ها و مسئولیت‌های خانوادگی برقرار کنند (یوسفی و همکاران، ۱۳۹۵). با تغییر بافت اجتماعی از سنتی به مدرن، به تدریج تحولاتی نسبت به مساله جنسیت و شیوه نگرش به هویت‌های جنسیتی از شکل‌گیری موج دوم فمینیسم تعاریف بیولوژیکی از زن و مرد را تحت الشعاع قرار داد و تغییرات عمیقی را در مفهوم جنسیت تحت تأثیر عوامل متعددی نظیر مدرنیته، جهانی شدن، ظهور فناوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی، افزایش تحصیلات و اشتغال زنان و حضور گسترده زنان در عرصه‌ی اجتماعی و مواردی از این قبیل به وجود آورد (پیروسی و همکاران، ۱۳۹۹). زنان یکی از گروه‌های مهم اجتماعی متأثر از کیفیت زندگی و در عین حال موثر بر آن‌اند. به همین دلیل، کشورهایی که در مسیر توسعه سازنده قرار دارند به این امر مهم پی برده‌اند که ضرورت ایجاد جامعه سالم در گرو وجود زنان فعال و موثر در جامعه است. آموزش زنان و مشارکت آنان نقش مهمی در توسعه کشور دارد، به گونه‌ای که حدود نیمی از جمعیت شاغلان را زنان تشکیل می‌دهند (یزدان پناه و همکاران، ۱۳۹۷). امروزه، با توسعه اقتصادی و مکانیزه

9.....فراتحلیلی بر مطالعات زنانگی و توسعه در ایران (با تمرکز بر توسعه اقتصادی)

شدن تولید، قدرت فیزیکی و جسمانی در بسیاری از کارها دیگر عامل تعیین کننده نیست. برعکس، در بسیاری از جوامع زنان سهم بسزایی در رشد اقتصادی معجزه آسای کشورهایشان داشته اند. به گونه ای که از دیدگاه مدرن و در اقتصادهای نوین، این جنسیت نیست که تعیین کننده شایسته سالاری مرد و زن است، بلکه مشارکت هر فرد - بدون عامل جنسیت - ملاک قرار می گیرد (احمدی و همکاران، ۱۳۹۸). جامعه انسانی از عدم حضور واقعی زنان در عرصه های مختلف لطامات جبران ناپذیری دیده و بدین خاطر در دو دهه اخیر درصدد جبران این نقیصه برآمده است. برای رسیدن به تعادل، برابری و رفع تبعیضات و در نتیجه توسعه بهتر و کاملتر جامعه، نیاز به آن است که زنان بتوانند در فرآیند تصمیم گیری در سطوح مختلف جامعه شرکت نمایند (اخوان و همکاران، ۱۳۹۷). مشارکت و نقش زنان در ابعاد مختلف اجتماعی بعنوان نیمی از نیروی انسانی در جوامع بشری، از پیش نیازهای توسعه یافتگی اجتماعی بشمار می آید، مشارکت زنان از دو جنبه ی بهره مندی جامعه از نیروی آنان و نیز احساس رضایت از شرکت در سازندگی کشور از سوی خود زنان قابل تامل است. پژوهش درباره مشارکت زنان در اجتماع مهم است زیرا پایه های سیاست گذاری ها و راهبردهای ملی، منطقه ای و بین المللی را طراحی می کند تا مشارکت برابر و متعادل زنان و مردان در سیاست بدست آید (حیدری و همکاران، ۱۳۹۷). امروزه بحث درباره وضعیت مشارکت اجتماعی در توسعه جوامع و بخصوص وضعیت مشارکت اجتماعی و اقتصادی زنان در این مورد، توجه محققین را بخود جلب کرده است. زنان یکی از نیروهای اجتماعی تأثیر گذار در نظام اجتماعی و سیاسی جوامع محسوب می شوند و چگونگی مشارکت اجتماعی آنها در توسعه جوامع مهم و حائز اهمیت است (پناهی و همکاران، ۱۳۹۴). پایین بودن نرخ مشارکت جمعیت زنان فعال در ایران و ضرورت ارتقای آن در ارتباط با توسعه همه جانبه در کشور، به ویژه با توجه به افزایش نسبت زنان با تحصیلات عالی، بازنگری سازوکارهای موجود را در چارچوب نظریه های علمی به توسعه اجتناب ناپذیر می کند (اکبری و همکاران، ۱۳۹۵).

زنانگی بر توسعه تاثیر گذار است؟

اندازه اثر زنانگی بر توسعه چه اندازه است؟

اندازه اثر زنانگی بر توسعه اقتصادی چه اندازه است؟

زنانگی^۱ مفهومی است که هر دو بعد جنسی و جنسیتی را شامل می‌شود و متاثر از فرهنگ قرار دارد. زنانگی مفهومی صرفاً زیست‌شناختی و روان‌شناختی نیست. اگرچه این مفهوم ابعاد زیستی روانی را نیز در بر می‌گیرد. پژوهش‌های گسترده در ادبیات انسان‌شناسی و جامعه‌شناسی جهان نشان داده‌اند که زنانگی مفهومی ذاتی نیست بلکه در فرآیند اجتماعی شدن و متأثر از جامعه‌پذیری به افراد منتقل می‌شوند (ارسیا و همکاران، ۱۳۹۸). تیپ‌های ایده‌آلی از چهار نوع زنانگی (موکد، سازگار، ترکیبی و مقاوم) ارائه می‌دهد. به زعم کانل زنانگی موکد تابع منافع و امیال مردان است و مشخصه آن فرمان برداری، دلسوزی و پرستاری و همدلی است. در میان زنان جوان، این نوع زنانگی به پذیرایی جنسی مربوط می‌شود و در میان زنان سال‌خورده تر حاکی از مادری است. او معتقد است تصویرهای زنانگی موکد هنوز در رسانه‌ها، تبلیغات و روش‌های بازاریابی بسیار رواج دارد (گیدنز، ۱۳۸۶، ص ۱۷۵-۱۷۶).

توسعه^۲ دانشمندان علوم اجتماعی از توسعه، تعاریف متعددی ارائه کرده‌اند که به برخی از آنها اشاره می‌شود. مایکل تودارو معتقد است که توسعه را باید جریانی چند بعدی دانست که مستلزم تغییرات اساسی در ساخت اجتماعی، طرز تلقی عامه مردم و نهادهای ملی و نیز تسریع رشد اقتصادی، کاهش نابرابری و ریشه کن کردن فقر مطلق است. توسعه در اصل باید نشان دهد که مجموعه نظام اجتماعی هماهنگ با نیازهای متنوع اساسی و خواسته‌های افراد و گروه‌های اجتماعی در داخل نظام، از حالت نامطلوب زندگی گذشته خارج شده و به سوی وضع و حالتی از زندگی که از نظر مادی و معنوی بهتر است، سوق می‌یابد. (از کیا و غفاری، ۱۳۸۴: ۲۴).

در رابطه با موضوع زنان و زنانگی و توسعه مطالعات متعددی، چه بصورت کمی و چه کیفی انجام شده است از آنجاییکه این تحقیقات در حوزه علوم اجتماعی وسیع می‌باشد بطوریکه مخاطبان برای رسیدن به یک جمع‌بندی ممکن است دچار سردرگمی شوند. به همین دلیل در این پژوهش با انجام فراتحلیلی بر این مطالعات در صدد رسیدن به یک جمع‌بندی مفید در این حوزه هستیم. از تعدادی از مقالاتی که در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفته‌اند بعنوان پیشینه استفاده شده است.

^۱ femininity

^۲ development

فرا تحلیلی بر مطالعات زنانگی و توسعه در ایران (با تمرکز بر توسعه اقتصادی).....11

جدول تلخیص مطالعات انجام شده در رابطه با زنانگی و توسعه

ردیف	محقق و سال انجام تحقیق	یافته های تحقیق	جامعه آماری
۱	مسعود یزدان پناه و همکاران ۱۳۹۷	بر اساس نتایج به دست آمده از تحلیل مدل سازی معادلات ساختاری نشان داد که خودکارآمدی و هویت خانه داری بر نیت مشارکت تأثیر مثبت دارد و همچنین کلیشه جنسیتی تأثیر منفی بر مشارکت اجتماعی، اقتصادی و سیاسی داشته است.	زنان روستایی فعال روستای لیکک استان کهگیلویه
۲	ریحانه دابویی و همکاران ۱۳۹۷	نتایج نشان داد که زنان روستایی در توسعه اجتماعی-فرهنگی روستا نقش دارند	زنان زوستایی باسواد شهر ساری
۳	مهديه خراشادزاده و همکاران ۱۳۹۳	نتایج نشان از بالا بودن نقش و جایگاه زنان روستای خراشاد در فعالیت های اقتصادی، اجتماعی و .. است و نقش و مشارکت فعال و سازنده ای در گام های گوناگون توسعه خراشاد دارند.	زنان روستای خراشاد بیرجند
۴	سمیه یوسفی و همکاران ۱۳۹۵	نتایج نشان داد که توانایی فردی و خانواری زنان، توانمندی کشاورزی و غیر کشاورزی خانوار های بهره مند بیش از سیاست های حمایتی و هدایتی نظام سیاسی، زمینه مشارکت موثر زنان در فعالیت های اجتماعی-اقتصادی را در ناحیه مورد مطالعه فراهم می سازد.	زنان فعال در سکونتگاه گیلوان وآب بر شهر صارم
۵	پروانه گلرد و همکاران ۱۳۸۶	نتایج بیانگر آن است که انگیزه ها و اهداف ترغیب کننده زنان در ورود به کسب و کار، نیاز اقتصادی، کسب قدرت و اعتبار در جامعه و دستیابی به رضایت شغلی است	زنان کارآفرین تهران که موسسه ای را ثبت کرده اند
۶	فهمه جعفری و همکاران ۱۳۹۸	نتایج نشان داد که نقش زنان در توسعه صنعت گردشگری روستایی در حد کم است و رابطه مستقیم و معنا داری میان توسعه صنعت گردشگری و میزان درآمد زنان روستایی وجود دارد.	زنان کارآفرین در حوزه گردشگری شهرستان شاندیز
۷	نسبیه حسینی و همکاران ۱۳۹۸	نتایج نشان داد فعالیت زنان در بخش کشاورزی - دامداری و صنعت به استثنا بخش خدمات سبب پیشبرد دهستان اسحاق آباد به سمت توسعه پایدار شده است	زنان فعال دهستان اسحاق آباد
۸	سنور احمدی و همکاران ۱۳۹۸	مؤلفه های اجتماعی، بازاریابی، سیاستگذاری، فردی-روانی و فنی تبیین کننده ی کارآفرینی کشاورزی پایدار زنان روستایی مورد مطالعه می باشد	زنان کارآفرین در روستاهای کردستان

ساختارگرایان بر جنبه‌های پویای تکنولوژی تاکید دارند. تکنولوژی به عنوان عاملی نقش اساسی در توسعه در نظر آورده می‌شود و وابستگی تکنولوژیکی و توانایی تکنولوژیک مورد تاکید قرار می‌گیرد. در این دیدگاه قید و بندهایی که تکنولوژی معینی را در بافت اجتماعی اصلی آن محدود و مشروط می‌سازد، لزوماً در جامعه دیگری که پذیرای آن تکنولوژی می‌شود، وجود ندارد. هرگاه تکنولوژی معینی را که در جای دیگری پدید آمده به جامعه‌ای وابسته کنیم، عملاً منطق وسیله‌ها را به منطق هدف‌ها مسلط ساخته ایم. مفهوم کلام آن است که با کار نیازهای جدیدی را به جامعه‌ای که امروزی شدن خود را تازه شروع کرده است تحمیل می‌کنیم (امانول، ۱۸۱: ۱۳۷۴-۱۸۲).

بر اساس این نظریه تغییر اجتماعی فرایندی تک‌خطی، رو به پیشرفت و تدریجی است که جوامع بشری را به طور بازگشت ناپذیری از یک مرحله ابتدایی به یک مرحله پیشرفته سوق می‌دهد و مسیر حرکت به سوی تکامل، جوامع را بیشتر به یکدیگر شبیه می‌کند. برپایه چنین فرضی، محققین نوسازی و ویژگی‌هایی را به طور ضمنی در نظریات خود مطرح کرده‌اند. به اعتقاد آنها، نوسازی یک فرایند مرحله به مرحله، تجانس آفرین، اروپایی شدن، غیر قابل بازگشت، رو به پیشرفت، طولانی است. سایر فرضیات مشترک میان محققان نوسازی فاز نظریه کارکردگرایی اقتباس شده است و در این فرض‌ها بر وابستگی متقابل نهادهای اجتماعی، اهمیت متغیرهای الگویی در سطح فرهنگی و اجتناب ناپذیری فرایند تغییر از طریق تعادل خودمحور تاکید شده است. محققان نوسازی تحت تاثیر این نظریه، نوسازی را فرایندی نظام یافته، انتقال دهنده و درون‌زا می‌دانند (سو، ۱۳۸۸).

جهت‌گیری کلی پارسونز و شیلز (۱۹۵۱) نسبت به بررسی دگرگونی اجتماعی تحت تأثیر فرآیند‌های زیستی شکل گرفته بود. پارسونز و شیلز (۱۹۵۱) برای بررسی این فرآیند انگاره‌ای از دگرگونی تکاملی را آفریدند. نخستین مؤلفه‌ی این انگاره، فرآیند تمایز است. پارسونز و شیلز (۱۹۵۱) فرض را بر آن گرفتند که هر جامعه‌ای از مجموعه‌ای از خرده نظام‌ها تشکیل می‌شود که هم از نظر ساختار و هم از نظر اهمیت کارکردی شان برای جامعه‌ی بزرگتر، با یکدیگر متفاوت هستند. به موازات تکامل جامعه، خرده نظام‌های جدید تمایز می‌یابند. اما این قضیه کافی نیست. این خرده نظام‌ها همچنین باید از خرده نظام‌های پیشین تطبیق پذیرتر باشند. بدین سان، ایده‌ی ارتقا تطبیق پذیری اساس انگاره‌ی تکاملی پارسونز و شیلز (۱۹۵۱) بود. همان‌گونه که الکساندر (۱۹۸۱: ۱۱۵) مطرح می‌کند، واسطه‌های تعمیم یافته‌ی تبادل از جنبه‌ی دیگری نیز به نظریه‌ی پارسونز و شیلز

فرا تحلیلی بر مطالعات زنانگی و توسعه در ایران (با تمرکز بر توسعه اقتصادی).....13

(۱۹۵۱) پویایی بخشیده اند. در واقع، آنها موجودیت آن دسته از کارفرمایان واسطه ها (برای مثال، سیاستمداران) را که به آسانی نظام تبادل را به همان شکل موجود نمی پذیرند، امکان پذیر می سازند. بدین معنا که آنها این توانایی را دارند که خلاق و مبتکر باشند و صرفاً شماری از واسطه های تعمیم یافته ی معین را به کار نبرند، بلکه در خیل واسطه ها تدبیر و مدیریت کنند. مهمترین نظریه پردازی که از دیدگاه نظریه ی تضاد تحلیلی به قضیه ی جنسیت پرداخته، جانت چافتز (۱۹۹۶) است که برخلاف جانسون در قالب شبکه ای از آثار نظری یکدست فعالیت می کند. رویکرد چافتز میان فرهنگی و فراتاریخی بوده و در پی تئوریزه کردن جنسیت با توجه به تمام الگوبندی های اجتماعی خاص آن است. به بیانی دقیق تر، او بر نابرابری جنسیتی یا به نظریه ی تضاد تحلیلی هم آواز است: او شکل شایعی از تضاد اجتماعی را می یابد و بر آن می شود تا از یک موضع ارزشی بی طرفانه به تحلیل شرایط ساختاری ایجاد کننده ی آن تضاد در درجات کم و زیاد بپردازد (ریترز، ۱۳۹۶: ۹۵۴). کاترین بی وارد، استدلال می کند که تا زمانی که کار خانواری و کار در اقتصاد غیر رسمی به طور شایسته ای مورد توجه قرار نگیرد، نظام جهانی نمی تواند فهمیده شود و از آنجایی که زنان بخش اعظمی از این نیروی کار را تشکیل می دهند، بایستی نظریه ی نظام های جهانی توجه ویژه ای به زنان اختصاص دهد و آنها را صرفاً به عنوان کارگر به حساب نیاورد. کار خانگی (Labor of Household) همه ی آن کارهایی را شامل می شود که در داخل خانه برای تامین و باز تولید کارگر انجام می پذیرد، و اقتصاد غیر رسمی هم عبارت از آن سازمان کاری است که در آن هیچ گونه مرز مشخصی بین کار و سرمایه وجود ندارد و هیچ نوع مقرراتی از سوی قانون یا سازمان سرمایه دارانه برای آن وضع نشده است. وارد می گوید که شاید چیزی در حد ۶۶ درصد کار دنیا در این دو اقتصاد عمدتاً فراموش شده ی غیر سرمایه دارانه انجام می شود و درست همانند خود سرمایه داری که در سطحی جهانی به توسعه ی خود ادامه می دهد، این بخش از کار دنیا نیز در حال گسترش است (وارد، ۱۹۹۵: ۵۲). در نظریه حاشیه ای شدن گفته می شود توسعه سرمایه داری، زنان را بیش از پیش از ایفای نقش های تولیدی باز می دارد و به قلمرو خصوصی و خانه محدود می کند. در این نوع توسعه، زنان کنترل خود را بر امکانات مادی از دست می دهند و از نظر مالی به مردان وابسته می شوند. در نظریه بهره کشی نیز گفته می شود مدرنیزه شدن به پیدایش نوعی نیروی کار ارزان زنانه منجر می شود. زنان در بخش تولید صنعتی نقش مهمتری پیدا می کنند، اما از آنجا که نیروی کار

درجه دوم محسوب می‌شوند، در معرض بهره‌کشی قرار می‌گیرند (ابوت و والاس، ۱۴۰۱: ۷۲-۷۵). در حال حاضر، به ویژه در کشورهای در حال توسعه گاهی به دلیل ضعف در اجرا و مدیریت، برنامه‌های توسعه بی‌اثر بوده‌اند. البته پیشرفت‌هایی در جهت بهبود معیشت میلیون‌ها نفر در مناطق روستایی انجام شده است، با این حال نرخ پیشرفت توسعه نشان می‌دهد بسیاری از انتظارات و اهداف همچنان برآورده نشده‌اند (تیپولو و همکاران، ۲۰۲۱: ۴۱۷۹).

روش‌شناسی

در این پژوهش با توجه به هدف مورد نظر، از روش فراتحلیل استفاده شده است. در این شیوه از یافته‌های پژوهشی داخلی که به بررسی زنانگی و توسعه پرداخته‌اند، استفاده می‌شود. بدین ترتیب پژوهش‌های چاپ شده در مجلات علمی-پژوهشی در ایران، که در طی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۴۰۱ به مطالعه زنانگی و توسعه پرداخته بودند، جامعه آماری پژوهش را تشکیل می‌دهند. برای انتخاب نمونه از جامعه مذکور، مقالاتی که ملاک‌های ورود به فراتحلیل را دارا بودند، انتخاب شدند. این ملاک‌ها عبارت بودند از: ۱) برخورداری از شرایط لازم از نظر روش‌شناسی (فرضیه‌سازی، روش پژوهش، جامعه، حجم نمونه و روش نمونه‌گیری، ابزار اندازه‌گیری، روایی و پایایی ابزار اندازه‌گیری، فرضیه‌های آماری، روش تحلیل آماری، و صحیح بودن محاسبات آماری).

۲) تناسب موضوع پژوهش (تأثیر زنان و زنانگی بر توسعه)

۳) استفاده از ابزار پژوهش مناسب و پایا

۴) به زبان فارسی نوشته شده باشد

بنابراین پژوهش‌هایی که شرایط ذکر شده را نداشتند، از فراتحلیل حذف شدند و در نهایت ۱۷ مطالعه برای انجام مراحل بعدی انتخاب شدند. اطلاعات مزبور به ۱۷ مطالعه مورد استفاده در جدول ۱ ارائه شده است. در این پژوهش برای جمع‌آوری اطلاعات از چک‌لیست مشخصات طرح‌های پژوهشی که توسط قربانی زاده (۱۳۹۳) طراحی شده است، استفاده شد (قربانی زاده، ۱۳۹۳). برای تحلیل اطلاعات جمع‌آوری شده از پژوهش‌های مورد نظر، پس از کدگذاری، از ویرایش سوم برنامه فراتحلیل جامع (CMA2) برای انجام محاسبات آماری استفاده شد. بدین ترتیب که آزمون آماری استفاده شده در فرضیات، پس از تبدیل به اندازه اثر، مورد تحلیل قرار گرفتند. کوهن (۱۹۷۷)

فراتحلیلی بر مطالعات زنانگی و توسعه در ایران (با تمرکز بر توسعه اقتصادی).....15

طبقه بندی کلی تفسیری برای اهمیت نسبی اندازه های اثر ارائه داده است شامل مقادیر ۲/، ۵/ و ۸/ به ترتیب نشانگر اندازه اثرهای کوچک، متوسط و بزرگ هستند (کوهن، ۱۹۷۷).

جدول ۱. مشخصات نمونه فراتحلیل زنانگی و توسعه

ردیف	پژوهش گر	عنوان	آزمون	حجم نمونه	سال	جامعه آماری	متغیر مستقل
۱	نجات محمدی فر	توانمندی سیاسی و رفتارهای محیط زیستی زنان شهر کرمانشاه	همبستگی پیرسون	۲۰۰	۱۴۰۰	زنان شهر کرمانشاه	توانمندی سیاسی زنان
۲	علی اصغر غلامی	رفتارهای زیست محیطی زنان وائر دینداری بر آن در شهر ساری	همبستگی پیرسون	۴۰۰	۱۴۰۰	زنان بالای ۱۸ سال شهر ساری	دینداری زنان
۳	زیب مهدی گرلایی	نقش زنان روستایی در پدافند غیر عامل کشاورزی با تاکید بر محیط زیست	همبستگی پیرسون	۲۵۰	۱۳۹۲	زنان روستاهای صلیبه وقلبومه	نقش زنان روستایی
۴	سهیلا علیرضا نژاد وهمکاران	تأثیرمتقابل نقش های سنتی زنان در سطح اجتماعات محلی و بهبود در محیط زیست	همبستگی پیرسون	۶۱	۱۳۹۰	زنان فعال در حوزه محیط زیست درایران	نقش های سنتی جنسیتی زنان
۵	مسمود یزدان پناه وهمکاران	نقش هویت، کلیشه های جنسیتی و خودکارآمدی بر مشارکت زنان در فعالیت های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی	همبستگی پیرسون	۳۰۰	۱۳۹۷	زنان روستایی فعال روستای لیکک استان کهگیلویه	نقش هویت، کلیشه های جنسیتی
۶	ریحانه دایوبی وهمکاران	نقش زنان در توسعه اجتماعی و فرهنگی روستا با تاکید بر تعاونی روستایی زنان	آزمون T	۳۸۲	۱۳۹۷	زنان روستایی باسواد شهرستان ساری	مؤلفه های نقش زنان
۷	مهدیه خراشاد زاده وهمکاران	نقش زنان در توسعه پایدار روستایی (روستای خراشاد بیرجند)	همبستگی پیرسون	۶۵	۱۳۹۳	زنان روستای خراشادشهرستان بیرجند	مشارکت زنان
۸	سمیه یوسفی وهمکاران	جایگاه مشارکت زنان در توسعه سکونتگاه های محلی (کیلوان و آب بر طارم)	همبستگی پیرسون	۳۹۱	۱۳۹۵	زنان فعال در سکونتگاه کیلوان و آب بر شهرستان طارم	مشارکت زنان
۹	پروانه گلرد وهمکاران	ویژگی ها، انگیزه ها و اهداف ترغیب کننده زنان ایرانی در توسعه کسب و کار	آزمون خی دو	۱۳۳	۱۳۸۶	زنان کار آفرین تهران که موسسه ای را ثبت کرده اند	ویژگی های شخصیتی زنان کارآفرین

۱۶.... پژوهش‌های جامعه‌شناختی، سال هفدهم، شماره دوم، تابستان ۱۴۰۲

ردیف	پژوهش‌گر	عنوان	آزمون	حجم نمونه	سال	جامعه آماری	متغیر مستقل
۱۰	فیبه جعفری و همکاران	نقش زنان در توسعه گردشگری روستایی (بخش شاندیز)	آزمون T	۱۹	۱۳۹۸	زنان کارآفرین در حوزه گردشگری شهرستان شاندیز	نقش زنان فعال در گردشگری
۱۱	نسبیه حسینی و همکاران	بررسی نقش فعالیت زنان روستاهای دهستان اسحاق آباد شهرستان نیشابور در دستیابی به توسعه پایدار روستایی	آزمون T	۳۸۴	۱۳۹۸	زنان فعال دهستان اسحاق آباد	فعالیت زنان روستایی
۱۲	سنور احمدی و همکاران	طراحی مدل توسعه کارآفرینی کشاورزی پایدار در بین زنان روستایی (استان کردستان)	آزمون T	۱۰۰	۱۳۹۸	زنان کارآفرین در روستاهای کردستان	مشارکت زنان روستایی
۱۳	خدیجه سفیری و همکاران	بررسی تأثیر ویژگی‌های فردی و اجتماعی زنان کارآفرین بر موفقیت	آزمون T آزمون T	۱۰۰ 100	۱۳۹۷ 1397	زنان کارآفرین شهر تهران	ویژگی‌های فردی و اجتماعی زنان کارآفرین
۱۴	روحبخش هاشمی و همکاران	تأثیر اشتغال زنان روستایی در تصمیم‌گیری‌های اقتصادی خانوار	آزمون T آزمون خی دو	۸۸	۱۳۹۰	زنان شاغل و غیر شاغل زمین دشت شهرستان دره شهر	زنان شاغل و غیر شاغل
۱۵	مهربخش و همکاران	عملکرد دهیاران زن در فرآیند توسعه روستایی (شهرستان رشت)	همبستگی پیرسون	۳۷۰	۱۳۹۶	زنان دهیار روستاهای بخش مرکزی شهر رشت	زنان دهیار
۱۶	عطیه سلیمانی و همکاران	تأثیر ویژگی‌های شخصیتی بر موفقیت زنان روستایی کارآفرین در استان همدان	همبستگی پیرسون	۱۱۷	۱۳۹۴	زنان کارآفرین در روستاهای شهر همدان	ویژگی‌های شخصیتی زنان کارآفرین
۱۷	طیبه حسینی و همکاران	شناسایی عوامل موثر بر توسعه مهارت‌های کارآفرینی در تعاونی‌های زنان	آزمون T	۱۴۰	۱۳۹۳	زنان کارآفرین در تعاونی‌های روستایی استان فارس	ویژگی‌های شخصیتی زنان کارآفرین

فراتحلیلی بر مطالعات زنانگی و توسعه در ایران (با تمرکز بر توسعه اقتصادی).....17

یافته ها

پس از بررسی ملاک های ورود و خروج، ۱۷ مطالعه شرایط ورود به فراتحلیل را پیدا کردند (جدول شماره ۱). که از این ۱۷ مورد ۵۵ اندازه اثر حاصل شد (جدول شماره ۲) نتایج حاصل از انجام تحلیل را برای تک تک اندازه اثر ترکیبی بر اساس مدل های اثرات ثابت و تصادفی را نشان می دهد.

الف) یافته های توصیفی

در جدول ۲ اندازه اثرهای تفکیکی و ترکیبی در مدل های ثابت و تصادفی مشخص شده است.

جدول ۲. اندازه اثرهای تفکیکی و ترکیبی زنانگی و توسعه

P- value	Z-value	حدبالا	حد پایین	اندازه اثر	پژوهش
۰/۰۲۲	۲/۲۹۹	۰/۵۰۷	۰/۰۴۴	۰/۲۹۳	علیرضا نژاد
۰/۰۱۸	۲/۳۵۷	۰/۵۱۳	۰/۰۵۲	۰/۳۰۰	علیرضا نژاد
۰/۰۰۶	۲/۷۲۳	۰/۵۴۸	۰/۱۰۰	۰/۳۴۳	علیرضا نژاد
۰/۰۰۸	۲/۶۶۲	۰/۵۴۲	۰/۰۹۲	۰/۳۳۶	علیرضا نژاد
۰/۰۰۰	۲۴/۵۹۱	۰/۸۸۰	۰/۸۲۵	۰/۸۵۵	دابویی
۰/۰۰۰	۱۷/۴۷۴	۰/۸۸۴	۰/۸۰۵	۰/۸۰۵	دابویی
۰/۰۳۸	۲/۰۷۸	۰/۲۳۰	۰/۰۰۷	۰/۱۲۰	یزدان پناه
۰/۰۰۲	۳/۱۳۶	۰/۲۸۷	۰/۰۶۸	۰/۱۸۰	یزدان پناه
۰/۰۰۰	۶/۴۹۵	۰/۴۵۵	۰/۲۵۷	۰/۳۶۰	یزدان پناه
۰/۰۰۰	-۴/۷۷۱	-۰/۱۶۲	-۰/۳۷۲	-۰/۲۷۰	یزدان پناه
۰/۰۰۰	-۵/۱۴۵	-۰/۱۸۳	-۰/۳۹۰	-۰/۲۹۰	یزدان پناه
۰/۰۰۰	-۴/۴۰۲	-۰/۱۴۱	-۰/۳۵۳	-۰/۲۵۰	یزدان پناه
0/000	-2/199	-0/015	-0/259	-0/139	کربلایی
0/003	-2/974	-0/064	-0/304	-0/187	کربلایی
۰/۰۰۰	۲/۸۳۳	۰/۴۷۸	۰/۰۹۴	۰/۲۹۸	هاشمی
۰/۰۰۰	۱/۷۰۱	۰/۳۷۷	-۰/۰۲۸	۰/۱۸۲	هاشمی
۰/۰۰۰	۰/۸۹۲	۰/۴۳۲	۰/۲۵۲	۰/۳۴۵	مهربخش
۰/۰۰۰	۲۴/۷۷	۰/۸۸۴	۰/۸۳۱	۰/۸۶۰	مهربخش
۰/۰۰۰	۶/۲۸۶	۰/۶۴۸	۰/۳۸۴	۰/۵۲۹	سلیمانی
۰/۸۹۴	۰/۱۳۴	۰/۱۷۷	-۰/۱۵۵	۰/۰۱۱	حسینی
۰/۰۱۹	۲/۳۵۵	۰/۳۵۳	۰/۰۳۴	۰/۱۹۹	حسینی
۰/۷۷۳	۰/۲۸۹	۰/۱۹۰	-۰/۱۴۲	۰/۰۲۵	حسینی
۰/۰۱۹	۲/۳۴۶	۰/۳۵۲	۰/۰۳۳	۰/۱۹۸	حسینی
۰/۰۰۱	۳/۴۲۱	۰/۴۹۸	۰/۱۴۷	۰/۳۳۴	سفیری

۱۸.... پژوهش‌های جامعه‌شناختی، سال هفدهم، شماره دوم، تابستان ۱۴۰۲

P- value	Z-value	حدبالا	حد پایین	اندازه اثر	پژوهش
۰/۰۰۱	۳/۴۷۶	۰/۵۰۲	۰/۱۵۳	۰/۳۳۹	سفیری
۰/۰۰۰	۳/۵۷۷	۰/۵۱۰	۰/۱۶۳	۰/۳۴۸	سفیری
۰/۰۰۰	۴/۹۲۳	۰/۶۰۴	۰/۲۹۲	۰/۴۶۲	سفیری
۰/۰۰۸	۲/۶۳۲	۰/۲۳۱	۰/۰۳۴	۰/۱۳۴	حسینی
۰/۰۳۴	۲/۱۱۸	۰/۲۰۶	۰/۰۰۸	۰/۱۰۸	حسینی
۰/۰۰۰	۳۱/۵۷۷	۰/۹۳۸	۰/۹۰۸	۰/۹۲۴	حسینی
۰/۰۰۰	۱۰/۵۶۲	۰/۹۲۰	۰/۷۹۸	۰/۸۷۲	خراشادی
۰/۰۰۳	۲/۹۵۰	۰/۵۵۴	۰/۱۲۵	۰/۳۵۸	خراشادی
۰/۰۰۰	۶/۵۴۳	۰/۷۹۳	۰/۵۲۴	۰/۶۸۱	خراشادی
۰/۰۰۰	۱۵/۴۷۸	۰/۷۰۹	۰/۵۹۶	۰/۶۵۶	یوسفی
۰/۰۰۰	۴/۷۱۷	۰/۳۲۷	۰/۱۳۹	۰/۲۳۵	یوسفی
۰/۰۰۰	۱۰/۵۵۹	۰/۵۶۲	۰/۴۱۱	۰/۴۹۰	یوسفی
۰/۰۰۰	۴/۶۹۶	۰/۳۲۶	۰/۱۳۸	۰/۲۳۴	یوسفی
۰/۰۰۰	-۳/۶۵۲	-۰/۴۰۰	-۰/۸۸۶	-۰/۷۲۳	جعفری
۰/۰۰۵	-۲/۸۴۰	-۰/۲۱۷	-۰/۸۳۴	-۰/۶۱۱	جعفری
۰/۰۱۴	-۲/۴۶۹	-۰/۱۲۷	-۰/۸۰۳	-۰/۵۴۹	جعفری
۰/۰۰۵	-۲/۸۴۰	-۰/۲۱۷	-۰/۸۳۴	-۰/۶۱۱	جعفری
۰/۰۰۰	۶/۷۳۴	۰/۶۳۲	۰/۳۸۸	۰/۵۲۱	گلراد
۰/۰۰۰	۶/۵۶۴	۰/۶۲۴	۰/۳۷۵	۰/۵۱۰	گلراد
۰/۰۰۰	۵/۳۶۲	۰/۶۳۱	۰/۳۳۲	۰/۴۹۶	احمدی
۰/۰۰۱	۳/۳۲۹	۰/۴۹۱	۰/۱۳۸	۰/۳۲۶	احمدی
۰/۰۰۰	۴/۶۷۷	۰/۵۸۸	۰/۲۶۹	۰/۴۴۲	احمدی
۰/۰۱۰	۲/۵۷۷	۰/۴۳۱	۰/۰۶۳	۰/۲۵۶	احمدی
۰/۰۶۲	۱/۸۶۴	۰/۲۶۶	-۰/۰۰۷	۰/۱۳۲	محمدی فر
۰/۰۰۰	۱۰/۰۳۶	۰/۵۲۸	۰/۳۸۴	۰/۴۶۵	غلامی
۰/۰۰۰	55/960	۰/512	۰/484	۰/498	مدل ثابت
۰/۰۰۰	5/982	۰/592	۰/332	۰/472	مدل تصادفی

اغلب فرا تحلیل مبتنی بر دو مدل آماری ثابت و تصادفی هستند. در مدل اثر ثابت فرض می‌شود که یک محیط زیر بنای همه تحلیل‌ها است و همه تفاوت‌های اندازه‌های اثر مشاهده شده در پژوهش‌های اولیه ناشی از خطای نمونه‌گیری است. در مقابل در مدل اثرات تصادفی فرض می‌شود، اندازه اثر واقعی از پژوهشی به پژوهش دیگر در حال تغییر است. یکی از علل اصلی این تغییر، وجود متغیرهای مداخله‌کننده در روابط بین متغیرهای مستقل و وابسته است (بورنستین و همکاران، ۲۰۱۰: ۹۷-۱۱۱). 59 اندازه اثر از نظر آماری معنادار بوده ۲ اندازه اثر در مطالعات طیفه حسینی

فرا تحلیلی بر مطالعات زنانگی و توسعه در ایران (با تمرکز بر توسعه اقتصادی).....19

ونجات محمدی فر غیر معنادار بدست آمده اند. همچنین اندازه اثر ترکیبی برای مدل اثرات ثابت برابر با 0/498 و برای مدل اثرات تصادفی برابر با 0/472، به دست آمده است که بر اساس اندازه اثرهای کوهن اندازه اثرهای متوسط هستند (کوهن، 1977: 19-74). همچنین هردو اثرات ثابت و تصادفی در سطح 99 درصد اطمینان معنادار هستند.

ب) یافته های استنباطی

در مطالعات فرا تحلیل به بررسی مفروضات این روش پژوهشی پرداخته می شود. که شامل بررسی همگنی پژوهش ها و خطای انتشار می باشد.

۱. بررسی مفروضه همگنی مطالعات انجام شده

یکی از مفروضات اصلی فرا تحلیل، آزمون همگنی مطالعات است که به منظور بررسی این مفروضه از آزمون Q استفاده می شود. نتایج حاصل در جدول ذیل آورده شده است.

جدول ۳. مقدار Q و I اسکور

مقدار آزمون Q	مجذور I	P-Value	درجه آزادی
4374/2	98/674	0/000	58

H_0 : مدل انتخابی در مطالعه از نوع ثابت است.

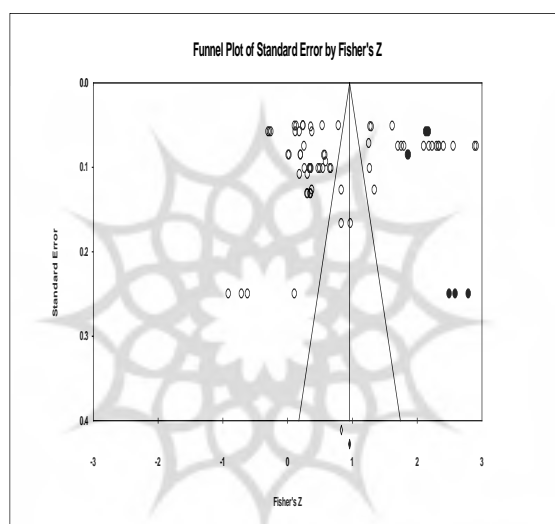
H_1 : مدل انتخابی در مطالعه از نوع تصادفی است.

مجذور ای، 98/674 برای اندازه اثر و مقدار ($Q=4374/2$, $P<0/001$)، با اطمینان 99 درصد فرض صفر رد شده و فرض ناهمگنی میان پژوهش ها تایید می شود. بعبارتی معنادار بودن شاخص Q نشان دهنده وجود ناهمگنی در اندازه اثر پژوهش های اولیه است. مجذور I شاخص دیگری است که برای رد همگنی بکار می رود. و در واقع ناهمگنی را بصورت درصد نشان می دهد. هرچه این ضریب به 100 نزدیکتر باشد نشانه ناهمگنی بیشتر اندازه اثرهای پژوهش های اولیه است. طبق جدول فوق ضریب مجذور I موید این مطلب است که حدودا 98 درصد از تغییرات کل مطالعات به ناهمگنی آن ها مربوط است. بعبارتی 98 درصد واریانس مطالعه حاضر بدلیل واریانس بین مطالعات بوده و کمتر از دو درصد از این واریانس مربوط به واریانس درون مطالعات است (خطای نمونه گیری). بعبارتی این واریانس بدلیل متغیرهای تعدیل گر بوجود آمده است.

۲. بررسی مفروضه خطای (تورش) انتشار

۲۰.... پژوهش‌های جامعه‌شناختی، سال هفدهم، شماره دوم، تابستان ۱۴۰۲

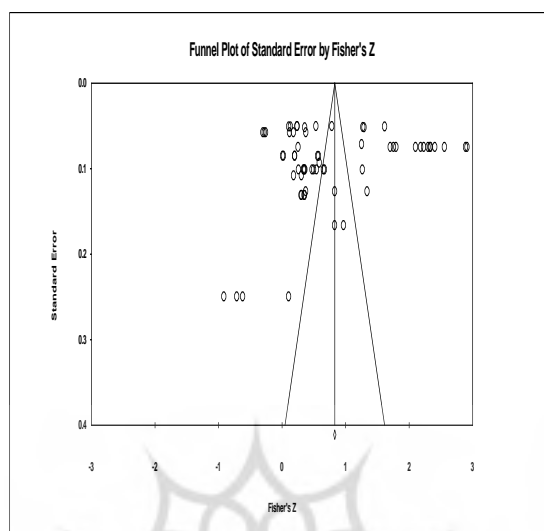
یکی از مفروضات اصلی فراتحلیل، مفروضه خطای انتشار است که بدلیل عدم دسترسی محقق به تمام مطالعات انجام شده در موضوع و زمان خاص است. برای بررسی تورش انتشار از نمودار قیفی (Funnel) و شاخص آماری N ایمن از خطا، روش رگرسیونی ایگر و همبستگی رتبه‌ای بگک. مزومدر استفاده می‌شود. نمودار قیفی نموداری است که پراکندگی میانگین اثر تحقیقات را حول محور میانگین نشان می‌دهد.

شکل ۱. نمودار قیفی قبل از آزمون حساسیت

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

فرا تحلیلی بر مطالعات زنانگی و توسعه در ایران (با تمرکز بر توسعه اقتصادی).....21

شکل ۲. نمودار کیفی بعد از آزمون حساسیت

نتایج حاصل از نمودار کیفی با اضافه نمودن ۱۱ مطالعه به سمت راست نمودار تقارن تسبی مطالبات را به ما نشان می دهد و در صورتیکه در سمت چپ نمودار نیازی به اضافه نمودن مطالعه وجود ندارد. آزمون تریم اند فیل در جدول زیر آورده شده است.

آزمون Trim and Fill

در مدل تصادفی در سمت چپ نمودار نیازی به اضافه کردن مطالعه ای وجود ندارد. با اضافه شدن ۱۱ مطالعه به سمت راست نمودار کیفی تقارن ایجاد شده و پراکندگی اندازه های اثر بصورت متقارن است. آزمون تریم اند فیل طبق جدول زیر تعداد مطالعات لازم را مشخص نموده است.

جدول ۴. آزمون Trim and Fill

۰	تعداد مطالعات اضافه شده در سمت چپ
۱۱	تعداد مطالعات اضافه شده در سمت راست

نتایج همبستگی رتبه‌ای بگ و مزومدر

در بحث تورش انتشار از آزمون همبستگی رتبه‌ای بگ و مزومدر در توجیه نمودار کیفی استفاده می‌شود. دلیل استفاده از واژه رتبه‌ای اینست که مطالعات بر اساس میزان خطا و اندازه اثرها رتبه‌بندی می‌شوند. فرضیه‌های این آزمون به صورت زیر می‌باشند:

جدول ۵. آزمون همبستگی رتبه‌ای بگ و مزومدر

P-Value	Z-Value	ضریب کندال	شاخص‌های آماری
۰/۳۱۷	۱	۰/۰۸۹	نتایج

با توجه به جدول فوق، میزان $P=۰/۳۱۷$ که بزرگتر از $۰/۰۵$ بوده و بنابراین فرض H_1 رد شده و فرض H_0 مبنی بر متقارن بودن پراکندگی اندازه اثرهای مطالعات پذیرفته می‌شود. در نتیجه مطالعه از اعتبار بالایی برخوردار است. همچنین در آزمون ایگر نیز با توجه به نتایج زیر:

جدول ۶. نتایج روش رگرسیون خطی ایگر

P-Value	T-Value	خطای استاندارد	شاخص آماری
یک دامنه دو دامنه ۰/۹۳ ۰/۴۶	۰/۰۷۷	۳/۱۸	نتایج

با توجه به مقدار $P=۰/۹۳$ که بزرگتر از $۰/۰۵$ است معنادار نبوده و فرض H_0 تأیید می‌شود. بنابراین مطالعات داری پراکندگی متقارن هستند و پژوهش ما از اعتبار بالایی برخوردار است. آزمون Fall-Safe N (ایمن از خطا). آماره‌های حاصل از محاسبه ضریب N ایمن از خطا بیانگر این مطلب می‌باشند که اگر تعداد ۱۴۶۵ مطالعه دیگر صورت گرفته و بررسی شود تا مقدار p دوسویه ترکیب شده از $۰/۰۵$ تجاوز نکند، به این معنی که باید تعداد ۱۴۶۵ مطالعه دیگر انجام شود تا در نتایج نهایی محاسبات و تحلیل‌ها خطایی رخ دهد و این نتیجه حاکی از دقت و صحت بالای اطلاعات و نتایج بدست آمده از این پژوهش است. ۱۴۶۵ مورد مطالعه فاصله از خطا مقدار مناسب است.

جدول ۷. محاسبات N ایمن از خطا

مقدار	شاخص
۵۱/۹۹	مقدار Z برای مطالعات انجام شده
۰/۰۰	مقدار p برای مطالعات انجام شده
۰/۰۵	آلفا
۲	باقیمانده
۱/۹۵	Z برای آلفا
۵۹	تعداد مطالعات مشاهده شده
۱۴۶۵	تعداد مطالعات گم‌شده که مقدار p را به آلفا برسانند

فرا تحلیلی بر مطالعات زنانگی و توسعه در ایران (با تمرکز بر توسعه اقتصادی).....23

ضریب اندازه اثر

با توجه به اینکه آزمون فروض فراتحلیل نشان دهنده ی اینست که بایستی از مدل تصادفی استفاده شود، در جدول زیر اندازه اثر مطالعات انجام شده در مدل تصادفی آورده شده است.

جدول ۸. اندازه اثر ترکیبی مدل تصادفی زنان و توسعه

P-Value	Z-Value	حد بالا	حد پایین	اندازه اثر	تعداد	اندازه اثر بین زنانگی و توسعه
0/000	۵/۹۸۲	۰/۵۹۲	۰/۳۳۲	۰/۴۷۲	۵۹	

بر اساس مطالعه انجام شده، اندازه اثر زنانگی بر توسعه ۰/۴۷۲ است، با توجه به اینکه $p < ۰/۰۰۱$ می باشد، این اندازه در محدوده ی اطمینان قرار دارد و میتوان نتیجه گرفت که زنانگی بر توسعه تاثیر دارد. و این تاثیر در سطح متوسط بر آورد گردید (معیار کوهن).

بررسی تاثیر زنان در حوزه توسعه اقتصادی

در این پژوهش مطالعات در حوزه توسعه اقتصادی نیز به تفکیک در نظر گرفته شده است و اندازه اثرهای ترکیبی به تفکیک در حوزه ی توسعه ی اقتصادی در جداول زیر آورده شده است.

جدول ۹. اندازه اثر ترکیبی مطالعات زنان و توسعه اقتصادی

p-value	z-value	حد بالا	حد پایین	اندازه اثر	تعداد	مدل
۰/۰۰۰	27/513	۰/470	۰/416	۰/443	25	ثابت
۰/00۰	3/888	۰/511	۰/184	۰/359	25	تصادفی

با توجه به جدول شماره ۹، اندازه اثر در مدل تصادفی ۰/359 بوده و با توجه به مقیاس اندازه اثرهای کوهن، این میزان در حد اندازه اثر متوسط بر آورد می گردد. در نتیجه زنان در حوزه توسعه اقتصادی تاثیر گذاری متوسطی دارند.

بحث و نتیجه گیری

پژوهش حاضر با هدف ترکیب مطالعات انجام شده در حوزه زنانگی و توسعه انجام شد. پس از بررسی ملاک های ورود و خروج، تعداد ۱۷ مطالعه شناسایی شد که دارای اطلاعات لازم برای محاسبه اندازه اثر بودند که از این تعداد مطالعه، ۵۵ اندازه اثر به دست آمد. نتایج حاصل از ترکیب اندازه اثرهای محاسبه شده نشان داد که زنان و زنانگی تاثیر مثبت و معناداری روی توسعه دارد. بطوریکه اندازه اثر ترکیبی محاسبه شده متوسط و معنادار بود (مدل اثرات ثابت ۰/498 و مدل اثرات تصادفی ۰/472). همچنین، بر اساس شاخص های ناهمگنی مشخص شد که در بین اندازه اثرهای

مطالعات اولیه، ناهمگنی وجود دارد و در نتیجه مدل اثرات تصادفی به عنوان مدل این فراتحلیل انتخاب گردید. بیشترین اندازه اثر ترکیبی مربوط به توسعه اجتماعی بوده و کمترین آن مربوط به توسعه اقتصادی است. اندازه اثر ترکیبی مدل تصادفی ۰/۴۷۲ بوده که با توجه به شاخص‌های اندازه‌گیری کوهن، اندازه اثر متوسط پژوهش نشان دهنده تأثیر متوسط زنانگی بر توسعه بوده است. از طرفی با توجه به اندازه اثرهای تفکیکی در حوزه‌ی توسعه اقتصادی (۰/۳۵۹) بوده و با توجه به شاخص‌های اندازه‌گیری کوهن، اثر متوسطی دارد. به عبارتی زنان در ایران، علی‌رغم قابلیت‌ها و توانمندیشان به دلیل مسولیت‌های خانه‌داری و محدودیت‌های موجود در جامعه تأثیر متوسطی در توسعه دارند. و این در حالیست که ۵۰ درصد نیروی بالقوه در هر جامعه‌ای را زنان تشکیل می‌دهند. زنان به عنوان نیمی از افراد جامعه به مشارکت فراخوانده می‌شوند زیرا دستیابی به توسعه پایدار بدون عرصه‌ها اعم از خانوادگی، اقتصادی و اجتماعی امکان‌پذیر نیست. مشارکت اقتصادی زنان کلید موفقیت هر اقدامی است که به منظور نیل به بهبود وضعیت جامعه و تسهیل توسعه درون‌زا و خودپایامری لازم و ضروری است. لذا با تأکید به رهیافت مشارکت اقتصادی زنان و مردان با حرکت از پایین و دو سویه، اگرچه ممکن است در ابتدا کارایی آرمانی را نداشته باشد، ولی باعث افزایش توان اجتماعات در پاسخگویی به نیازهایشان و شرکت مردم در جریان توسعه اقتصادی می‌گردد. موضع چافتراین است که با آن که زنان می‌توانند بین مسولیت‌های خانوار و نقش مهم و مستقل‌شان در بازار کار تعادل برقرار سازند، کم‌ترین حد بی‌امتیازی را تجربه می‌کنند. او خانوار و خانواده را نه به عنوان حوزه‌ای خارج از قلمروی کار یا حوزه‌ی عواطف و عطف‌ت، بلکه به عنوان عرصه‌ای برای کار در نظر می‌گیرد. چافتر ضمن تلاش برای تشخیص قضایای مهم ساختاری برای قضیه تأکید می‌کند که چگونه ممکن است عدالت جنسیتی به طور هدفمندی دنبال شود درحالی که دگرگونی می‌تواند شرایط زنان را بهبود بخشد (چافتر، جانت، ۱۹۹۹). کاترین بی. وارد (۱۹۹۵) استدلال می‌کند که تا زمانی‌که کار خانواری و کار در اقتصاد غیر رسمی به طور شایسته‌ای مورد توجه قرار نگیرد، نظام جهانی نمی‌تواند فهمیده شود و از آنجا که زنان بخش اعظمی از این نیروی کار را تشکیل می‌دهند، بایستی نظریه نظام‌های جهانی توجه ویژه‌ای به زنان اختصاص دهد و آنها را صرفاً به عنوان کارگر به حساب نیاورد. کار خاتگی همه‌ی آن کارهایی را شامل می‌شود که در داخل خانه انجام می‌شود. و اقتصاد غیر رسمی هم عبارت از آن سازمان کاری است که در آن هیچ

فرا تحلیلی بر مطالعات زنانگی و توسعه در ایران (با تمرکز بر توسعه اقتصادی).....25

نوع مقرراتی از سوی قانون یا سازمان سرمایه دارانه برای آن وضع نشده است. وارد می گوید که شاید چیزی در حدود ۶۶ درصد کار دنیا در این دو اقتصاد عمدتاً فراموش شده ی غیر سرمایه دارانه انجام می شود (ریتزر، ۱۳۹۶: ۴۸۵). نتایج این مطالعه با نتایج مطالعه ورکیانی پور (۱۳۹۷) همخوانی دارد. عبارتی روابط بین توسعه کارآفرینی زنان و توسعه پایدار اجتماعی براساس زنجیره ارزش کارآفرینی معنادار است (ورکیانی پور، ۱۳۹۷). نتایج مطالعه بشیر احسن و قربانی نژاد (۱۳۹۵)، بیانگر اینست که مشارکت زنان کارآفرین زمینه های توسعه اقتصادی منطقه، اشتغال، افزایش درآمد، سرمایه گذاری و توسعه تسهیلات را فراهم کرده با اینحال، تقویت اقتصاد محلی و نشاط و تنوع بخشی اقتصادی طولانی مدت را در سطح منطقه به دنبال نداشته است. و با نتیجه پژوهش حاضر که اندازه اثر ترکیبی اقتصادی در حد متوسط هست همخوانی دارد. همچنین با نتایج مطالعه یعقوبی فرانی و سلیمانی (۱۳۹۴) که ویژگی های نظیر تعهد و مسولیت پذیری، سخت کوشی و توفیق طلبی به ترتیب مهمترین ویژگی های شخصیتی زنان رابطه مثبت و معناداری بین این ویژگی ها و میزان توفیق اقدامات کارآفرینانه زنان وجود دارد. می توان گفت توسعه پایدار برخاسته از پایداری اجتماعی است و زمینه ساز رسیدن به توسعه پایدار، توجه به مباحث اجتماعی است که به نوعی پایداری اجتماعی ابعاد مختلف آن را در بر می گیرد، به این معنا که اگر در جامعه ای شاخص های پایداری اجتماعی از حد مطلوبی برخوردار باشد، انتظار می رود توسعه پایدار در دیگر ابعاد زیست محیطی و اقتصادی نیز وجود داشته باشد (هنری، ۲۰۰۱). در واقع ادغام زنان در برنامه های توسعه به امید از بین بردن فقر و بهبود وضعیت اجتماعی و اقتصادی خود به پیدایش رویکرد های اصلی نظری در ارتباط با جنسیت منجر شده است. از جمله عناوینی نظیر زنان در توسعه (Women in Development)، زنان و توسعه (Women and Development)، جنسیت و توسعه (Gender and Development) (گینز و شومن، ۲۰۱۹: ۱). بر این اساس، پیشنهادات تحقیق به شرح زیر است:

- با توجه به اینکه اندازه اثر در مدل تصادفی پژوهش (فرا تحلیل زنانگی و توسعه) ۰/۴۷۲ می باشد، به معنای تأثیر متوسط و قابل قبول زنان و زنانگی بر توسعه است. لذا پیشنهاد می گردد از نیروی بالقوه ی پنجاه درصدی زنان به شکل موثرتری در سازمانها و خصوصاً مدیریت سازمانی استفاده شود. در گزینش زنان برای مناصب مدیریتی اولویت هایی در

سطح اکادمیک و سازمانی قائل شده تا قدمی برای توسعه کشور با حضور زنان برداشته شود.

- اندازه اثر بدست آمده در حوزه اقتصادی (۰/۳۵۹) در حد متوسط برآورد شده است و از آنجا که زنان دارای مسولیت‌های خانه، فرزندان و همسر هستند پیشنهاد می‌گردد و ام‌های کم بهره به زنان دار برای ایجاد مشاغل خانگی اعطا گردد. و قدمی در جهت رفع فقر و توسعه اجتماعی و اقتصادی برداشته شده و این اندازه‌ی اثر را افزایش داد.
- سیاستگذاری‌های زنانه‌تر میتواند کشور را به سوی توسعه و صلح و آرامش هدایت نماید. با افزایش اندازه اثر از سطح متوسط به سطح بزرگتر میتوان به این هدف دست یافت. بعبارتی به اندازه اثربین ۰/۵ تا ۰/۸۱ برسد.

منابع

- آبوت، پاملا؛ والاس، کلا (۱۴۰۱)، جامعه‌شناسی زنان، ترجمه نجم عراقی، منیژه، تهران: نشر نی.
- اخوان کاظمی، مسعود؛ صادقی، سید شمس‌الدین؛ نیکونهاد، ایوب (۱۳۹۷)، فرهنگ سیاسی و مشارکت سیاسی زنان، فصلنامه علوم اجتماعی، سال ۱۷، شماره ۶۸، ص ۷۵-۳۵.
- احمدی، سنور و همکاران (۱۳۹۸)، طراحی مدل توسعه کارآفرینی کشاورزی پایدار در بین زنان روستایی، «نشریه دانش کشاورزی و تولید پایدار، جلد ۲۹ شماره ۳».
- ارسیا، بابک؛ ساعی، احمد (۱۳۹۸)، تاثیر سرمایه اجتماعی دولت بر توسعه سیاسی از دیدگاه شهروندان تهرانی، از کیا، مصطفی؛ غفاری، غلامرضا (۱۳۸۴)، جامعه‌شناسی توسعه، تهران: کیهان.
- بشیر احسن، مسلم؛ قربانی نژاد، ریاض (۱۳۹۵)، نقش زنان کارآفرین در توسعه اقتصادی روستایی مطالعه موردی: دهستان خرم‌رود واقع در شهرستان تویسرکان. فصلنامه جغرافیایی سرزمین، علمی-پژوهشی، سال ۱۴ ام، شماره ۵۳.
- پناهی، محمد حسین، بنی فاطمه، سمیه السادات (۱۳۹۴)، «فرهنگ سیاسی و مشارکت سیاسی زنان»، فصلنامه علوم اجتماعی، سال ۱۷، شماره ۶۸، ص ۷۸-۳۵.
- پیروسی، معصومه، شیزخانی، علی (۱۳۹۹)، «نقش مشارکت زنان در توسعه توانایی‌های سازمان‌های مردم‌نهاد (سمن‌ها)»، فصلنامه مطالعات زن و خانواده پژوهشکده زنان دانشگاه الزهراء، دوره ۸، شماره ۲، ص ۱۱۵-۱۳۶.
- جعفری، فهیمه و همکاران (۱۳۹۸)، «نقش زنان در توسعه گردشگری روستایی»، همایش ملی زن در گردشگری و توسعه، ۲۵ و ۲۶ مهر ۱۳۹۸.
- حسینی، طیبه، لشگرآرا، فرهاد (۱۳۹۳)، «شناسایی عوامل موثر بر توسعه مهارت‌های کارآفرینی در تعاونی‌های زنان روستایی استان فارس»، فصلنامه پژوهش‌های ترویج آموزش کشاورزی، سال هفتم، شماره ۲.
- حسینی، نسیم و همکاران (۱۳۹۸)، «بررسی نقش فعالیت زنان روستاهای دهستان اسحاق آباد شهرستان نیشابور در دستیابی به توسعه پایدار»، فصلنامه جغرافیا و پایداری محیط، دوره ۹، شماره ۳۱، ص ۲۹-۴۴.

فرا تحلیلی بر مطالعات زنانگی و توسعه در ایران (با تمرکز بر توسعه اقتصادی) 27

حیدری، زهرا؛ کشاورز شکری، عباس؛ عفاری هاشجین، زاهد؛ مرشدی زاد، علی (۱۳۹۷)، موانع مشارکت نخبگان سیاسی زن در عرصه تصمیم گیری های سیاسی و مدیریتی مطالعه موردی زنان نماینده مجلس، پژوهشنامه علوم سیاسی، سال ۱۵، شماره ۱، ص ۲۸-۱.

خراشادی زاده، مهدیه، اسمعیل نژاد، مرتضی (۱۳۹۳)، «نقش زنان در توسعه پایدار روستایی»، فصلنامه مطالعات فرهنگی - اجتماعی خراسان.

دابویی، ریحانه، زحمانی، بیژن، اسدیان، فریده (۱۳۹۷)، «نقش زنان در توسعه اجتماعی و فرهنگی روستا با تاکید بر تعاونی روستایی زنان»، فصلنامه جغرافیای سرزمین، علمی-پژوهشی، سال پانزدهم، شماره ۵۹.

ریتزر، جورج (۱۳۹۶)، نظریه های جامعه شناسی مدرن، میرزایی، خلیل، لطفی زاده، عباس، تهران، جامعه شناسان. سفیری، خدیجه، پاک خصال (۱۳۹۸)، «بررسی تاثیر ویژگی های فردی و اجتماعی زنان کارآفرین بر موفقیت در کارآفرینی»، فصلنامه فرهنگی- تربیتی زنان و خانواده، سال سیزدهم، شماره ۴۶، ص ۱۱۵-۱۳۸.

سلیمانی، عطیه، یعقوبی فرانی، احمد (۱۳۹۴)، «تاثیر ویژگی های شخصیتی بر موفقیت زنان روستایی»، فصلنامه زن در توسعه و سیاست، دوره ۱۳، شماره ۱، ص ۱۱۳-۱۳۰.

سو، آلوین (۱۳۸۸)، تغییر اجتماعی و توسعه، ترجمه محمود حبیبی مظاهری، تهران، انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.

شهرتی، فرحمد و همکاران (۱۴۰۱)، «ارائه مدل توسعه سیاسی مبتنی بر نقش و مشارکت زنان»، ماهنامه علمی (مقاله علمی-پژوهشی) جامعه شناسی سیاسی ایران، سال پنجم، شماره دوازدهم، ص ۱۷۰۳-۱۷۲۲.

علیرضائزاد، سهیلا، سرابی، حسن (۱۳۹۰)، «تاثیر متقابل بین تغییر در نقش های سنتی زنان در سطح اجتماعات محلی و بهبود در وضعیت محیط زیست»، فصلنامه مطالعات توسعه اجتماعی ایران، سال سوم، شماره دوم.

قربانی زاده، وجه اله (۱۳۹۳)، روش تحقیق فراتحلیل با نرم افزار CMA2، تهران: بازتاب. طبقی اکبری، لاله، آل عمران، رویا (۱۳۹۵)، «نقش زنان در توسعه بازارهای مالی: شواهدی از ایران و کشورهای منتخب در حال توسعه»، فصلنامه زن و مطالعات خانواده، سال هشتم، شماره سی ام، ص ۲۱-۳۳.

گلرد، پروانه (۱۳۸۶)، «ویژگی ها، انگیزه ها و اهداف ترغیب کننده زنان ایرانی در توسعه کسب و کار»، فصلنامه پژوهشنامه بازرگانی، شماره ۴۴، ص ۱۲۷-۲۹۵.

گیدنز، آنتونی (۱۳۸۶)، تجدد و تشخص، ترجمه ناصر موفقیان، تهران: نشر نی.

مهربخش، زهرا، پور رمضان، عیسی (۱۳۹۶)، «عملکرد دهیاران زن در فرایند توسعه روستایی»، فصلنامه علمی-پژوهشی و بین المللی انجمن جغرافیای ایران، دوره جدید، سال پانزدهم، شماره ۵۵.

نیاقی، امید (۱۳۹۸)، نقش زنان و توانمندی آنان در توسعه پایدار زیست محیطی، فصلنامه مطالعات علوم محیط زیست، دوره ۴، شماره ۲، ص ۱۳۲۸-۳۹.

ورکیانی پور، نفیسه (۱۳۹۷)، مدل سازی کارآفرینی زنان شهری بر اساس زنجیره ارزش کارآفرینی با رویکرد توسعه پایدار اجتماعی در استان گلستان، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال ۲۰ ام، شماره ۵۸، ص ۱۳۹-۱۶۱.

یزدان پناه، مسعود و همکاران (۱۳۹۷)، «نقش هویت، کلیشه‌های جنسیتی و خودکارآمدی بر مشارکت زنان روستایی در فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی»، فصلنامه زن در توسعه و سیاست، دوره ۱۶، شماره ۴، ص ۶۰۳-۶۱۹.

یعقوبی فرانی، احمد؛ سلیمانی، عطیه (۱۳۹۴)، «تاثیر ویژگی‌های شخصیتی بر موفقیت زنان روستایی کارآفرین در استان همدان. زن در توسعه و سیاست، دوره ۱۳، شماره ۱، ص ۱۱۳-۱۳۰.

یوسفی، سمیه (۱۳۹۵)، «جایگاه مشارکت زنان در توسعه سکونتگاه‌های محلی»، فصلنامه آمایش محیط، شماره ۴۳، ص ۷۷-۹۶.

- Alexander, J. C. (1981). Revolution, Reaction, and Reform: The Change Theory of Parsons's Middle Period. *Sociological Inquiry*, 51(3 4), 267-280.
- Borenstein, M., Hedges, L. V., Higgins, J. P., & Rothstein, H. R. (2010). A basic introduction to fixed effect and random effects models for meta analysis. *Research synthesis methods*, 1(2), 97-111.
- Chafetz, J. S., & Hagan, J. (1996). The gender division of labor and family change in industrial societies: A theoretical accounting. *Journal of Comparative Family Studies*, 27(2), 187-219.
- Cohen J. (1977). CHAPTER 2 – The t test for means. In Cohen J. (Ed.), *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (pp. 19–74). Academic Press
- Gibbens, M., & SCHOEMAN, C. (2019). Gender considerations in sustainable rural livelihood planning: engendering rural development planning in a South African context. *WIT Transactions on Ecology and the Environment*, 238, 543-552.
- Henry, J. (2001). *Creativity and perception in management*. Sage.
- Parsons, T., & Shils, E. (1951). eds. *Toward a General Theory of Action*. Cambridge Massachusetts.
- Tiepolo, M., Tarchiani, V., & Pezzoli, A. (2021). Risk-Informed Sustainable Development in the Rural Tropics. *Sustainability*, 13(8), 4179.
- Ward, K. B., & Pyle, J. L. (1995). Gender, industrialization and development. *Development-Journal of the Society for International Development-English Edition*, (1), 67-71.